

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2010
FORFATTER:	Grethe Thomsen
TITEL:	Eltand-Vilstrup Fattiggård – min mors barndomshjem.
KORT RESUME:	Jørgen og Gertrud Marie Stoklund Hansen var bestyrerpar 1919-1941.

ELTANG-VILSTRUP FATTIGGÅRD – MIN MORS BARNDOMSHJEM

AF GRETHE THOMSEN

Mine morforældre er begge født på Egtvedegnen. Min morfar Jørgen Stokholm Hansen var født i 1885. Hans far var bolsmand, dvs. han ejede en lille gård med et meget lille stykke jord og var derfor nødt til at tjene lidt ved siden af. Mormor Gertrud Marie Holm blev født i 1894. Hendes far var landmand og havde på et tidspunkt to ejendomme og senere en vandmølle. Men på sine gamle dage måtte han ernære sig som træskomager.

Som det var almindeligt dengang, kom mine morforældre tidligt ud at tjene som karl og pige. Man kan læse i deres skudsmålsbøger, hvilke gårde de tjente på, hvornår og hvor længe. Lønnen nævnes også et par gange. Morfar fik f.eks. 150 kr. for et halvt år på en gård og på den næste 100 kr. Da de på et tidspunkt kom til at tjene på samme gård, blev de kærester, og i 1911 blev mormor – 17 år gammel – gravid, og de giftede sig.

Efter at have været bestyrer nogle år på en gård i Drejens nordøst for Kolding, fik morfar tilbud om at blive bestyrer på Eltang Fattiggård pr. 1. april 1919. Min mor blev født kort efter, den 4. maj 1919 som nr. 3 efter to drenge og 2 år senere kom endnu en pige.

Eltang-Vilstrup Fattiggård hed oprindeligt Østergård og blev bygget 1820 på en parcel udstykket fra Lundgård. Den lå og ligger stadig lidt uden for Eltang, der dengang var sidste stationsby på statsbanestrækningen fra Frede-

ricia til Kolding. Den ligger i dag på Slette-skovvej og hedder Vanglund. I 1872 købte Eltang-Vilstrup Kommune gården til fattiggård.

Ved overdragelsen af fattiggården til morfar skrev man en fortegnelse over besætning og inventar helt ned i mindste detalje: Gården var firelænget med tilhørende 14 tønder land, så der var 2 heste, 5 køer, 2 kvier, 1 tyr, svin, høns og alt hvad der skal bruges i stald og på mark. Stuehuset var stort med hoveddøren midt på facaden. En lang gang delte huset på langs. Værelserne for de alderssvækkede beboere lå i den nordlige ende adskilt med en dør. Den midterste del af huset var til bestyreren og hans familie, her lå også sognerådsstuen. Den anden ende af huset var beboet af syge, evnesvage og fattige familier med børn. Mennesker der i kortere eller længere tid ikke kunne klare sig selv. I denne ende lå også storstuen, køkkenet, bryggerset osv.

Der var flere ”das” til beboerne, men der var forskel på folk. Bag laden på nordsiden, dér hvor markstien fører ind til gården, var tre døre med hjerter i. Den første dør var forbeholdt bestyrerfamilien. Det var også den, sognerådet benyttede – hvis ikke mændene blot gik om bag hegnet. På de dage var der lagt rigtig toiletpapir ud til gæsterne, ellers var det aviser, telefonbøger og lign. De to andre rum var til de gamle plejebeboere. Bag

Eltang Fattiggård, foto ca. 1910.

sydgavlen, dér hvor møddingen lå, havde man så to rum og en pisserende til resten af beboerne. Senere fik morfar indrettet et das ude ved svinene, så familien ikke behøvede at gå udenfor i al slags vejr.

Sognerådet brugte ofte sognerådsstuen på Fattiggården i stedet for Forsamlingshuset. Én gang om måneden blev der holdt møde, hvor der skulle serveres kaffe og senere frokost med hvidtøl i kander. Havde morfar noget at fremlægge sognerådet angående Fattiggården, kunne han blot gå ind og fremføre det på møderne. Ligningsrådet holdt også møder her. Men det strakte sig over 2-3 dage, og så måtte der serveres middagsmad. Selv Sparekassen holdt møder på gården.

Der var tilsyneladende ingen særlige problemer med hensyn til økonomien og de

regnskaber, morfar skulle aflægge til sognerådet. Han havde fuldmagt til indkøb af alt til gården. Foruden det, man selv producerede, var der jo meget andet, der skulle bruges. I Brugsen havde man "Brugsbog", og andre steder blev der købt på regning. Den årlige løn, morfar fik til sig selv og sin familie, var et år f.eks. 900 kr.

14 tønnder land var ikke meget jord til en gård, men der blev dyrket korn og roer, der var en dejlig stor køkkenhave, og der var kvæg, grise, høns osv. Alle, undtagen de husvilde, blev bispist. Der blev vasket og syet for dem, og de fik nyt tøj. En pige var ansat og med i budgettet. Da mor og moster blev store nok, hjalp de til; og efter konfirmationen kun 14 år gamle gik de ud af skolen, og overtog det lønnede job. De to ældre brødre hjalp

Fattiggårdsbestyrer Jørgen Stokholm Hansen med familie ca. 1925. Forfatterens mor Fanny står yderst til venstre.

selvfølgelig til, inden de kom ud at tjene på andre gårde.

Der var nok at bestille. Mormor havde styr på det huslige og var god til at sy. De gamle fik maden bragt hen i deres stuer, mens andre fik mad i storstuen. Familien spiste selv i køkkenet, og morfar var ikke bleg for at give et nap med ved den store opvask eller f.eks. koge en gang risengrød.

Fattiglemmerne hjalp også til, så godt de kunne. I gårdens produktionsbog kan man se, der blev udbetalt månedspenge, som der står "For flid og opførsel". Det hele blev nøje skrevet ned måned for måned.

I "Fortegnelse for fattiglemmer" har man ved indmeldelse på Fattiggården skrevet alt ned vedrørende deres medbragte ejendele.

De husvilde blev indkvarteret midlertidigt på Fattiggården, når kommunen ikke kunne finde bolig til dem, hvilket kunne vare op til

et årstid. Engang boede der to brødre med hver deres familier. Den ene havde været i Aarhus Tugthus for tyverier, mens konen sad hjemme alene med børnene uden penge. Mens de boede på Fattiggården, fik de penge af kommunen og skulle klare den daglige husholdning selv. Der blev lavet mad og bagt brød i værelsets kakkelovn.

Mor har fortalt om nogle af gårdens beboere:

Af særlinge var der Andres, der mentalt aldrig blev mere end 6 år. Men han kunne lide at gå til hånde, hente vand til køerne og ville gerne holde halen, mens der blev malket. Andres delte værelse med Anders Peter og Mads. Anders Peter hjalp til i roerne, ved kreaturerne og når der skulle høstes. Hestene var det dog kun morfar, der tog sig af; sådan et par heste bag en vogn skulle man have god forstand på og et roligt gemyt.

Mads havde det med at true med selvmord, hvis noget gik ham imod, og Anders Peter var en rigtig drillepind, der kunne finde på at sige: "Gør du bare det!" En dag endte det med at blive alvor. Mads hængte sig. Min mor elskede at rende i hælene på morfar og var derfor løbet med, da morfar skulle skære Mads ned fra rebet. Synet af Mads, der hang i rebet, var for voldsomt. Længe efter gik mor langt uden om værelset og stod vinduet åbent, når hun var udenfor, fik hun hurtigt skubbet det i.

Hans Tuesen var også lidt speciel, havde sit eget værelse og gjorde meget ud af at være pæn og ren. Hvert forår gik han på frierfodder rundt omkring på egnens gårde, men blev afvist af de unge piger. En sommer bad han morfar om et lille stykke af engen; han ville slå græs, tørre det og lave sig en ny madras. Det har nok været til brudesengen, hvis han kunne være så heldig.

En trist skæbne, en yngre psykisk syg kvinde boede en tid på Fattiggården. Dengang var muligheden for behandling ikke som i dag. Hun var lukket inde, og da hun kunne blive ret voldsom, var det morfars job at hjælpe hende med vask, rede håret og komme med mad. Engang brækkede hun gitteret over døren, hvor der var vindue og kravlede ud.

Endelig var der gamle Mads Fisker. Oprindeligt var han sadelmager. Selv om han boede på Fattiggården, skete det, at han var væk en tid, når der blev sendt bud efter ham til et stykke arbejde. Så tilbragte han nogle dage på en af de andre gårde med at reparere eller lave nyt seletøj. Mads havde træben og en kold vinterdag, da han var på vej hjem gennem skoven, faldt han ned ad en skrænt. Hvorfor hans træben var skruet af, og hvorfor han

ikke klarede at komme videre, fandt man aldrig rigtig ud af. Men man kom for sent til at kunne hjælpe ham.

Det skete, der kom vandrende svende forbi og bad om natlogi i laden. Det havde de lov-mæssig ret til, dog højst et par nætter, og så skulle der gå en rum tid, inden de måtte dukke op igen. Morfar havde en betingelse, inden de fik lov: de skulle aflevere deres tændstikker. Men morgenmad var "iberegnet".

Der var liv på Fattiggården, der var sorger og glæder. Alle slags mennesker kom på gården, høj og lav.

Mormor og morfar flyttede op til Nr. Bjært i 1941, da Fattiggården blev nedlagt som institution og solgt til Georg Skov, en af sønnerne på nabogården. De gamle kom på det nye alderdomshjem "Basagerhus", der blev bygget i

Eltang Fattiggård, foto fra 1930erne.

Familien på Eltang Fattiggård i 1938. Fra venstre datteren Fanny, Jørgen Stokholm Hansen og hans kone Marie, børnene Sonja og Alfred og yderst maler Karl Jensen, der blev gift med Sonja.

Nr. Bjært. Det samme gjorde Andres og Anders Peter, der fik lov at bo sammen resten af deres levetid. Morfar var på daværende tidspunkt 56 år. Da han aldrig havde været bange for at bruge næverne og var til at stole på, var det ikke svært at få noget at bestille rundt omkring i sognet, når nogen havde brug for hjælp. Mormor fortsatte med at sy for folk, og det er der mange, der har fået glæde af.

KILDER:

Kolding Stadsarkiv. A 3. Eltang-Sdr. Vilstrup Sognekommune. 68. Fortegnelse over fattiggårdens besætning og inventar, 1 bd. 1872-1919.